

До спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 26

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, голови
Офісу Європейської організації публічного права в Україні
ВОЛОШИНА Юрія Олексійовича на дисертацію ДІРА Ігоря
Юрійовича на тему «Теоретико-правові засади політики розширення
Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму
європейської інтеграції України», подану на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та
історія держави і права; історія політичних і правових учень**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасний етап розвитку загальнотеоретичної юридичної науки характеризується вимушеним подоланням звуженого національно-центричного (позитивістського) підходу до розуміння сутності держави та правової системи. Взаємодія національних правопорядків із наднаціональними утвореннями, зокрема з автономним правопорядком Європейського Союзу, зумовлює кардинальну зміну наукової парадигми в межах спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Традиційна загальнотеоретична модель ієрархічної побудови системи нормативно-правових актів (кельзенівська «піраміда норм»), заснована на безумовному формально-догматичному верховенстві національного закону, виявляється недостатньо спроможною пояснити механізми дії наднаціонального права *sui generis*. Актуальність дисертації полягає у теоретичному обґрунтуванні концепту «поліцентричного

правопорядку» (правового конституційного плюралізму), у межах якого наднаціональні акти та прецедентна практика Суду ЄС входять у складну взаємодію з національним законодавством, вимагаючи розробки нових доктринальних критеріїв розв'язання нормативно-ціннісних колізій.

Загальна теорія держави тривалий час виходила з уявлення про монопольність держави на ухвалення остаточних правових рішень у межах власної території. Політика розширення ЄС демонструє виникнення нового феномену наднаціонального регуляторного урядування, за якого правотворча та нормативно-регулююча функції держави перестають бути виключно внутрішніми й залучаються до багаторівневих інтеграційних процедур. У зв'язку із чим, теоретична актуальність роботи зумовлена потребою концептуалізації нових форм реалізації інтеграційної функції держави без втрати її конституційної ідентичності та суверенних засад.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна праця виконана відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки. Дослідження є складовою частиною планових науково-дослідних робіт ДВНЗ «Ужгородський національний університет» у межах комплексних тем: «Європеїзація публічного права України в контексті виконання умов приєднання до ЄС: рушії, впливи, виклики війни» (номер державної реєстрації 0123U102651) та «Удосконалення правового забезпечення публічного адміністрування в контексті євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0118U004531).

Оцінка обґрунтованості наукових положень і висновків. Об'єкт і предмет дослідження сформульовано відповідно до вимог, а отримані висновки підтверджують доцільність обрання методів дослідження. Відтак, обрані об'єкт та предмет дисертаційної роботи обумовили підходи дисертанта до визначення наукової новизни одержаних результатів.

Наукові положення, сформульовані у дисертаційному дослідженні І.Ю. Діра, спираються на послідовне застосування сучасного

методологічного інструментарію загальної теорії держави і права. Поставлені здобувачем наукові завдання взаємопов'язані та підпорядковані досягненню мети – розробці теоретико-правової доктрини реалізації правового механізму європейської інтеграції України. Застосування діалектичного методу дозволило дослідити еволюцію політики розширення ЄС у її динаміці; системно-структурний аналіз забезпечив цілісний розгляд інституційного забезпечення переговорного процесу; герменевтичний підхід сприяв з'ясуванню змісту нормативних актів *acquis* ЄС; формально-догматичний метод використано під час класифікації юридичних категорій адаптаційного процесу.

Достовірність здобутих наукових результатів підтверджується належним обсягом та репрезентативністю опрацьованої джерельної бази, що включає 502 наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, установчі договори ЄС, акти вторинного права ЄС, рішення Суду ЄС, Конституцію України, закони України, рішення Конституційного Суду України, а також нормативно-процедурні документи переговорного процесу.

У цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім, пропозиції зроблено на належному науковому рівні. Дослідження виконане згідно зі встановленими вимогами, завершено сформульованими висновками.

Наукова новизна сформульованих у дисертації положень виявляється у системному загальнотеоретичному вирішенні наукової проблеми еволюції правової системи України під впливом політики розширення ЄС.

Заслуговують на увагу позиції автора щодо сформульованого загальнотеоретичного концептуального поняття «правового механізму європейської інтеграції України», яке він визначає як взаємопов'язану систему нормативно-правових, інституційних та процедурних засобів, які забезпечують узгодженість національного правопорядку з вимогами автономного правопорядку ЄС.

Також варте підтримки запропоновано авторське визначення політики розширення ЄС як процесу системної інституційної європеїзації та правової конвергенції, що трансформує суверенітет, джерела права та державний апарат держави-кандидата.

І.Ю. Дір детально визначає теоретичні засади трансформації державного суверенітету і доводить, що передача окремих умовно суверенних повноважень наднаціональним інституціям не веде до ліквідації суверенітету, а посилює його через участь у спільних рішеннях.

В свою чергу, концепцію інституційної європеїзації автор виокремлює через обґрунтування необхідності формування деполітизованого кадрового ядра державної служби та забезпечення інституційної пам'яті переговорної системи.

Слід також відзначити обґрунтовану здобувачем двовекторну систему цілей євроінтеграційного процесу, яка розкривається через органічний взаємозв'язок наднаціонально-інституційного рівня (спрямованого на збереження цілісності та правової стабільності автономного правопорядку ЄС) та зовнішньосуб'єктного рівня (зорієнтованого на інституційну модернізацію вітчизняного державного апарату й системно-динамічну апроксимацію законодавства). Наукова цінність зазначеної позиції полягає у подоланні спрощеного сприйняття євроінтеграції як одностороннього виконання зовнішніх інструкцій та доведенні її сутності як ефективного інструменту глибокої внутрішньої перебудови національної правової системи.

Логічним продовженням цієї доктринальної *gjpaws*] виступає обґрунтування двовимірної юридично-політичної природи переговорного процесу, в структурі якого формально-юридичний детермінант адаптації *acquis* виявляється невіддільним від політико-правового виміру узгодження державних інтересів та досягнення консенсусу з усіма країнами-членами ЄС. Зазначений висновок застерігає від нормотворчого спрощення, переконливо доводить, що формальна рецепція правових

текстів без активного дипломатичного супроводу не спроможна забезпечити кінцевий юридичний результат приєднання.

Пов'язаним із цим є висновок щодо трансформації зовнішнього моніторингу Європейської Комісії у ключовий дисциплінарний фактор державної політики, який у межах оновленої Методології 2020 року втратив суто діагностичний характер і набув безпосереднього імперативного впливу на фінансову стабільність, порядок денний законодавчого органу та інвестиційний клімат держави-кандидата, виступаючи об'єктивним запобіжником проти «фасадності» реформ.

Нарешті, на повну підтримку заслуговує здійснене здобувачем чітке розмежування юридичних механізмів виконання Угоди про асоціацію та безпосередніх переговорів про членство в ЄС. Спираючись на розрізнення їхніх правових підстав, цілей і нормативного інструментарію, автор усуває поширену термінологічну плутанину та формує належне підґрунтя для стратегічного планування діяльності органів публічної влади.

Заслуговують на увагу також інші висновки та пропозиції автора.

Теоретичне значення дисертації полягає у збагаченні понятійного апарату загальної теорії держави і права, розвитку доктрини джерел права, суверенітету та функцій держави в умовах наднаціональної інтеграції. Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх офіційним впровадженням у діяльність Міністерства закордонних справ України, Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу та Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату КМУ.

Апробація результатів дисертації та публікації. Основоположні положення дисертації апробовано у 33 наукових працях здобувача. З них 24 є науковими статтями (13 висвітлено у фахових виданнях України, 7 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 4 – у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of

Science) та 9 тезами доповідей на науково-практичних конференціях. Зпоміж 33 публікацій 32 виконано автором одноосібно.

Попри те, оцінюючи загалом позитивно опоновану докторську дисертацію, вважаю за потрібне виокремити й низку положень, пропозицій і рекомендацій, що виражають дискусійні моменти в проведеній Ігорем Юрійовичем дисертаційній роботі. Зокрема варто відзначити таке.

1. У роботі здобувач ґрунтовно аналізує процедурні механізми реверсивності (зворотності) переговорного процесу та оновленої Методології ЄС 2020 року. Проте з позицій загальної теорії права виникає потреба у додатковій теоретичній кваліфікації заходів наднаціонального впливу (таких як, до прикладу, призупинення фінансування за програмою Ukraine Facility, повторне відкриття вже закритих переговорних глав, згортання преференційних режимів). Доцільно в цьому контексті з'ясувати, чи виступають ці заходи різновидом наднаціональної юридичної відповідальності держави-кандидата, чи вони становлять особливий інституційно-процедурний інструмент дисциплінування *sui generis* у межах механізму правового регулювання.

2. Обґрунтовуючи концепцію сегментованої (поетапної) інтеграції, автор доводить доцільність приєднання України до окремих секторів Єдиного ринку ЄС до моменту набуття повноправного членства. Водночас у дисертації недостатньо розкрито загальнотеоретичну характеристику проміжного правового статусу держави-кандидата. З позицій теорії державотворення потребує додаткової уваги питання, як співвідноситься прийняття державою обов'язків щодо виконання *acquis* без надання їй права повноцінного голосу для ухвалення рішень із принципом рівноправності суб'єктів у структурі багаторівневого правопорядку.

3. Дисертант приділяє значну увагу питанням транспозиції та гармонізації норм законодавства. Разом з тим, поза детальним теоретичним аналізом залишилися окремі елементи вітчизняної юридико-технічної доктрини. Зокрема, бажано було б детальніше обґрунтувати

загальнотеоретичні вимоги до використання таких спеціальних інструментів нормопроєктування, як «таблиці відповідності», євроінтеграційна та антикорупційна експертизи проєктів законів, а також визначити їхнє місце у структурі правотворчої техніки.

Висловлені зауваження мають науково-консультативний та дискусійний характер, стосуються складних теоретичних проблем та не применшують високої наукової цінності та доктринального значення дисертаційного дослідження.

Характеристика відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження І.Ю. Діра є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Рукопис нараховує 460 сторінок загального обсягу, складається зі вступу, чотирьох розділів (14 підрозділів), висновків та 9 додатків. Наукові положення викладені послідовно та з дотриманням вимог академічної доброчесності. У роботі відсутні факти плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних.

Зміст реферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Реферат не містить положень, що не увійшли до основного змісту дисертації.

Дисертаційна робота І.Ю.Діра є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій відображено нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності є суттєвими для розвитку теорії держави і права як науки та мають відповідне практичне значення.

Дисертант володіє на достатньому рівні теоретичними знаннями, має практичний досвід із вирішення поставлених питань у дослідженні, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. Автор виявив знання концептуальних положень теорії держави і права, філософії права, міжнародного права та інших міждисциплінарних зв'язків, має безсумнівну здатність до самостійного здійснення науково-дослідних робіт на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівнях, уміє вести тактовну і результативну полеміку, є наполегливим у досягненні мети.

Висновок. За результатами ознайомлення із дисертаційною роботою ДІРА Ігоря Юрійовича на тему «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень у Спеціалізованій вченій раді Д 61.051.07 ДВНЗ «Ужгородський національний університет» хочу оголосити висновок про те, що дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретного завдання для теорії держави і права як науки.

Тому, дисертація ДІРА Ігоря Юрійовича на тему «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції України» за своїм змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її автор – ДІРА Ігоря Юрійовича заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
голова Офісу Європейської організації
публічного права в Україні**

Ю. О. ВОЛОШИН